

**Plannen
voor een
groene
en sociale •
gemeente**

Voorwoord

Voor je ligt het basisverkiezingsprogramma van GroenLinks-PvdA voor de Gemeenteraadsverkiezingen van 2026. Dit stuk is nadrukkelijk bedoeld voor álle afdelingen binnen onze beweging – groot of klein, stad of platteland, samen of apart. Het is geen blauwdruk, maar vooral bedoeld als hulpmiddel bij het schrijven van een lokaal programma om trots op te zijn.

Veel dank gaat uit naar iedereen die afgelopen tijd heeft geholpen om dit basisprogramma samen te stellen. Het kernteam, dat bestond uit leden van beide partijen, uit de (Rand)stad en daarbuiten, met lokale politici én mensen op afstand van de politiek. De wetenschappelijk bureaus en de Tweede Kamerfractie die grondig hebben meegedacht. De penvoerders die stevige discussies in leesbare teksten hebben gevat en de vormgever die daarvan een mooi document heeft gemaakt.

De samenleving staat voor grote uitdagingen en die zijn voelbaar in de gemeenten. Juist nu zijn er krachtige groene en sociale ideeën nodig. Ideeën die inspireren tot verandering, maar ook aansluiten op de wensen en zorgen van mensen. Oplossingen waarin rood en groen bij elkaar komen. Dat hebben we in basisprogramma zo goed mogelijk geprobeerd over te brengen. We hopen dat je er veel aan hebt. Veel succes met schrijven!

Inhoudsopgave

Voorwoord _____	2
Handleiding: van basis- naar verkiezingsprogramma _____	4
Inleiding _____	7
Hoofdstuk 1: Een betaalbaar huis in een fijne en veilige buurt _____	9
Nieuwe woningen _____	11
Bestaande woningen _____	13
Een prettige en gemende buurt _____	15
Hoofdstuk 2: We doen het samen _____	17
Vertrouwen _____	19
Gezond zijn _____	20
Leren _____	22
Bewegen _____	23
Veilig leven _____	25
Meedoen _____	26
Vrij zijn _____	27
Hoofdstuk 3: Een groene economie in een gezonde gemeente _____	29
Nieuwe energie _____	32
Groene gemeente _____	33
Leefbare buurten en kernen _____	33
Veilig en gezond vervoer _____	34
Groene en duurzame bedrijvigheid _____	35
Hergebruik grondstoffen _____	36
Landelijke gebieden _____	37

Handleiding:

Van basis- naar verkiezings- programma

Het schrijven van een lokaal verkiezingsprogramma is iedere vier jaar voor een afdeling een flinke, maar ook mooie klus. Het haalt ons uit de politieke waan van de dag. Samen met zoveel mogelijk bondgenoten denken we zo goed mogelijk na: met welke plannen gaan we de komende vier jaar het verschil maken in onze gemeente? Waarbij de gesprekken in dorpen en wijken over wat er in dat programma moet komen minstens net zo belangrijk zijn als onze plannen zelf. In de routekaart richting de Gemeenteraadsverkiezingen van 2026 vind je alle praktische informatie met betrekking tot het schrijven van een verkiezingsprogramma. Dit basisverkiezingsprogramma biedt een steuntje in de rug als het gaat om inhoud en vorm.

Hoe zit dit stuk in elkaar?

Dit basisverkiezingsprogramma is een hulpmiddel bij het schrijven van je eigen lokale verkiezingsprogramma. In de inleiding, die je zelf kunt aanpassen aan de lokale context, wordt beschreven vanuit welke waarden we als GroenLinks en PvdA politiek bedrijven. Daarna zoomt het programma in op drie thema's die centraal staan in de lokale politiek: wonen, voorzieningen en de samenleving, en klimaat en de groene economie. Elk thema leiden we in met een visietekst, gevolgd door een aantal concrete programmapunten en praktijkvoorbeelden.

Dit is een catalogus, schrijf je eigen lokale programma op maat

Laat je inspireren, gebruik uit dit programma wat je gebruiken kunt, maar maak er vooral je eigen programma van. Want het maakt nogal wat uit of je een programma opstelt voor een studentenstad, een plattelandsgemeente, een gemeente met een centrumfunctie of juist niet. Sommige van de voorgestelde programmapunten zijn bij jou in de gemeente misschien al lang de praktijk, terwijl andere helemaal nieuw zijn en een speerpunt voor je campagne kunnen worden. Iedere gemeente is uniek en overal spelen weer andere zaken. Durf te kiezen maar durf ook te dromen, een verkiezingsprogramma is geen telefoonboek. Stel het programma samen waarmee je in jouw gemeente het verschil kunt maken.

Samen of apart

Dit programma is voor alle afdelingen binnen GroenLinks en PvdA, ongeacht of je samen, apart of in een tussenvariant de verkiezingen in gaat. Uitgaande van de lokale situatie is er volop ruimte voor het leggen van eigen accenten. Als GroenLinks-PvdA in jouw gemeente niet met één lijst de verkiezingen ingaat, is het toch goed tijdig het gesprek met elkaar aan te gaan, zodat je tijdens de campagne niet voor verrassingen komt te staan. Ook loont het de moeite te onderzoeken of in dat geval een stembusakkoord tot de mogelijkheden behoort.

Hoe lokaler hoe beter

Hoewel de invloed van de Haagse politiek op gemeenteraadsverkiezingen groot is, worden ze niet zelden op lokale thema's beslist. Niet voor niets waren lokale partijen in 2022 met 36% van de stemmen verreweg de grootste partij, een percentage dat iedere vier jaar groter wordt. Maak je programma daarom zo lokaal en concreet mogelijk. Wat gaan we de komende vier jaar in Alkmaar/Emmen/Helmond doen om onze gemeente eerlijker en groener te maken? Maak hierbij zoveel mogelijk gebruik van de lokale voorbeelden en strijdpunten. 'Wat waren we trots toen leerlingen van de Jan Ligthartschool het vorig jaar voor elkaar kregen dat de Schoolstraat een autoluwe fietsstraat werd.'

Kernwaarde, doelstellingen, actiepunten

Het is belangrijk dat we als GroenLinks-PvdA laten zien vanuit welke waarden we politiek bedrijven – zie de inleiding – maar we willen tegelijk voorkomen dat ons verhaal hoog over gaat. Vertaal daarom in de opbouw van je programma kernwaarden consequent in heldere doelstellingen gevolgd door een aantal concrete actiepunten. 'Als GroenLinks-PvdA vinden we het belangrijk dat iedereen meedoet, daarom bouwen we extra woningen voor nieuwkomers en mensen met een krappe beurs, te beginnen met 100 extra sociale huurwoningen aan het Burgemeester Lohmanplein'.

Houd het kort en krachtig

Beperk je tot hoofdpunten, met extra accent op die punten waarin GroenLinks-PvdA zich in jouw gemeente onderscheidt van andere partijen. Bij veel afdelingen wordt het verkiezingsprogramma na de verkiezingen tevens als startdocument gebruikt voor eventuele coalitieonderhandelingen. Wij adviseren om je verkiezingsprogramma kort en krachtig te houden en voor het laatste doel eventueel een uitgebreider document te maken, waar in je verkiezingsprogramma naar verwezen wordt en dat terug te vinden is op de website. Een effectieve campagne begint bij een vlot en overzichtelijk programma.

Woorden doen ertoe

Schrijf je programma in voor iedereen begrijpelijke taal. De meeste mensen zitten niet te wachten op ideologische verhandelingen of beleidsproza, maar willen in toegankelijke taal horen wat GroenLinks-PvdA de komende vier jaar van plan is in hun stad of dorp. Dit basisverkiezingsprogramma is ook bedoeld om je daarbij te helpen. Woorden doen ertoe. Wil je advies over de vraag of ook jullie programma in herkenbare woorden geschreven is? Neem dan

vooral contact op met de partijbureaus. Extra tip: laat je programma voor publicatie lezen door drie potentiële kiezers van buiten de partij.

Denk ook na over toegankelijkheid en vorm

Niet alleen woorden, ook vorm doet ertoe. Zorg ervoor dat jullie verkiezingsprogramma verschijnt in een aantrekkelijke lay-out. Voeg pakkende, liefst lokale beelden toe: een goed gekozen foto of illustratie zegt soms meer dan drie pagina's tekst. Je kunt ook de illustraties uit dit basisverkiezingsprogramma overnemen. Overweeg naast de standaardversie verschillende varianten: een programma op B1-niveau, een audioversie of – in studentensteden – een programma in het Engels.

Inleiding

Iedereen in Nederland hoort een fijn en vrij leven te kunnen leiden in verbondenheid met elkaar. Zo'n leven kan op duizend manieren verschillen, maar sommige dingen zijn onmisbaar. Een huis waar je je thuis voelt. Schone lucht en een gezonde omgeving. Mensen en voorzieningen in de buurt waarop je kunt rekenen. De ruimte om jezelf te zijn. We willen en kunnen niet zonder.

Eén ding is zeker: die voorwaarden krijgen we alleen voor elkaar als we het samen doen. Voor goede zorg, nieuwe woningen en schone straten hebben mensen elkaar nu eenmaal nodig. Maar als we inderdaad samenwerken, omzien naar elkaar en de ander de kans geven om te groeien, dan is er ongelooflijk veel mogelijk. Van heel groot tot heel dichtbij in onze eigen gemeente. Wat allemaal, dat laten wij zien in dit verkiezingsprogramma voor de Gemeenteraadsverkiezingen van 2026.

Een betaalbaar thuis in een fijne en veilige buurt

Of het nu gaat om je kinderen, een vriendin of jij zelf; iedereen kent wel iemand die op zoek is naar een huis. Voor veel te veel mensen is die zoektocht een blok aan hun been geworden: jongeren die willen uitvliegen, starters die een gezin willen stichten, ouderen die gelijkvloers willen wonen. Dat kan zo niet langer. Onze woningen zijn jarenlang overgeleverd aan de markt. Nu is het tijd voor actie.

Topprioriteit nummer één: er moeten nu betaalbare huizen bij in onze gemeente. Daarom doen we in het eerste hoofdstuk voorstellen om als gemeente de bouw te sturen en samen met woningcorporaties te versnellen. Maar snelheid moet hand in hand gaan met kwaliteit. Mensen hebben het meeste aan mooie, goed geïsoleerde woningen in een fijne omgeving. En dat geldt evengoed voor nieuwe woningen als voor huizen waar mensen al jaren wonen. Pakken we beide aan, dan leggen we de basis voor sterke wijken en gemeenschappen waar iedereen zich thuis voelt.

We doen het samen

Iedereen moet de huur en de boodschappen kunnen betalen. Maar een goed leven draait om meer dan het einde van de maand halen. Sporten, lezen, leren, werken en mensen ontmoeten – dat hoort bij een goed bestaan. En het mooie is: hoe meer mensen kunnen meedoen, hoe sterker de samenleving is. Wij willen dat onze gemeente dit enorme potentieel benut. Daarom doen we in hoofdstuk twee voorstellen voor zorg waarbij de mens centraal staat, onderwijs dat elk kind dezelfde kansen biedt en goede ondersteuning voor mensen bij wie het leven tegenzit.

De realiteit is echter ook dat de gemeente steeds méér taken krijgt, en steeds minder geld

om ze uit te voeren. Wij vinden dat inwoners daar niet voor mogen opdraaien. Het geld dat de gemeente heeft, moet in de eerste plaats gaan naar de mensen die dit het hardst nodig hebben. In schaarste maken we altijd de eerlijke keuzes. Tegelijkertijd kijken wij naar het kabinet. De landelijke overheid hoort te zorgen dat mensen het hoofd boven water kunnen houden. Dat mensen goede zorg, een buurthuis en een bibliotheek in de buurt hebben. Wij vinden dat de landelijke overheid deze verantwoordelijkheid van zich afschuift en we strijden ervoor om daar verandering in te brengen.

Een groene economie in een gezonde gemeente

Klimaatverandering is nu aan de gang, dat is geen mening maar een feit. De gevolgen van uitstoot en vervuiling zijn voor veel mensen al vlakbij. Er komen meer plensbuien, hittegolven en droogtes op ons af. Insecten verdwijnen uit het veld, het water is te vies om in te zwemmen en de ramen moeten dicht vanwege het stof in de lucht.

Daarom doen we in het derde hoofdstuk van dit programma voorstellen voor een schone gemeente en een groene economie. Wij willen dat de gemeente de regie neemt om over te stappen naar schone energie, om de fiets en het openbaar vervoer te stimuleren en om onze leefomgeving groener te maken. En we willen ook dat iedereen kan meedoen in deze transitie. Zonnepanelen, woningisolatie en een warmtenet horen voor iedereen betaalbaar te zijn. Daarnaast leiden we talent op voor de nieuwe economie en betrekken we al die burgers, bedrijven en organisaties die al bezig zijn om de samenleving van morgen vorm te geven.

Hoofdstuk 1

Een betaalbaar huis in een fijne en veilige buurt

Een thuis is veel meer dan een huis. Waar we wonen bepaalt een groot deel van ons geluk. Het is de plek waar we tot rust komen, waar je kan zingen terwijl niemand je hoort en waar we met familie en vrienden samen kunnen zijn. Een thuis is ook de omgeving waar je woont: de straat, de buurt, het dorp of de stad. Met voldoende groen om gezond te kunnen leven.

Maar dan moet dat huis er wel zijn.

Veel te veel mensen in onze gemeente zijn nu te lang op zoek naar een geschikte plek om te wonen, of het nu gaat om jongeren die uit huis willen vliegen, stellen met een kinderwens, ouderen met een leeg nest of studenten die een kamer zoeken. En te veel mensen hebben helemaal geen dak boven hun hoofd.

Dat is geen toeval. Het is het gevolg van bewust beleid. Rechtse politieke partijen zoals de VVD hebben van onze woningen een markt gemaakt. In plaats van een overheid die ging voor volkshuisvesting, kregen beleggers en investeerders vrij spel om te kopen, verhuren en speculeren, en werden sociale huurwoningen massaal verkocht. Het resultaat kan iedereen zien: de huur- en koopprijzen zijn torenhoog, de doorstroming loopt vast en er zijn veel te weinig nieuwe betaalbare woningen gebouwd om de vraag bij te houden. Een goed en passend huis zou voor iedereen een recht moeten zijn; het is echter een luxe geworden.

Het is voor ons prioriteit nummer één dat woningzoekenden in onze gemeente zo snel mogelijk een eigen plek kunnen vinden. Jan Schaefer zei het al: 'in gelul kan je niet wonen'. Dat geldt vandaag de dag als nooit tevoren. Er moeten nu betaalbare huizen bij – dus maken we lokaal vaart met bouwplannen en pakken we landelijk de marktwerking aan.

Wij willen dat de gemeente voorrang geeft aan nieuwe betaalbare en duurzame woningen. Daarvoor zoeken we manieren om de bouw te versnellen, bijvoorbeeld door samen te werken met woningcorporaties en leninggaranties te geven. Waar mogelijk gaat de gemeente zelf grond kopen en meebepalen wat voor huizen daar worden gebouwd. Namelijk: gemengde wijken met vooral betaalbare woningen, en minstens 30 procent sociaal. Want alleen dure woningen lossen het woningtekort niet op. Verder leveren transformatie van kantoorpanden, lege boerenerven en het splitsen van bestaande woningen ook nieuwe woonplekken op.

Snelheid gaat wat ons betreft hand in hand met kwaliteit. Een mooie, duurzame woning in een groene en gezonde omgeving waar je over vijftig jaar nog steeds graag wilt wonen, levert meer op dan een tijdelijke flexwoning. Om te beginnen scheelt het de gemeente veel geld en bouwmaterialen. Maar nog belangrijker: met goede woningen die lang bestaan, creëren we sterke wijken en gemeenschappen. Mensen voelen zich er thuis, letten een beetje op elkaar en houden zelf de omgeving mooi. Om snel de ergste nood te ledigen, zijn flexwoningen wel een goede optie, voor bijvoorbeeld studenten, gescheiden ouders, statushouders en jongeren. Vanuit hier kunnen zij verder zoeken naar vaste woonvormen.

Bestaande woningen

Te veel mensen komen in de knel omdat ze hun energierekening niet meer kunnen betalen. Daarom gaan wij actief aan de slag om woningen te verbeteren. Iedereen heeft recht op een huis zonder schimmel, tocht, hitte of kou zonder meteen hogere maandlasten te betalen. Wat ons betreft ondersteunt de gemeente mensen met een laag inkomen zodat ze hun woning snel kunnen isoleren. Dat geldt ook bij een warmtepomp of warmtenet, een energiezuinige wasmachine, een kookplaat in plaats van je gasfornuis of zonnepanelen op het dak van je flat – als je het geld niet kunt missen, zorgt de gemeente dat je wél kunt meedoen.

We willen prettige, leefbare en gemengde wijken en buurten, waar mensen met verschillende achtergronden met elkaar wonen en werken – of je nu loodgieter of huisarts bent, ergens al jaren woont of nieuwkomer bent. Waar je over straat durft zonder dat je bang bent om te worden beroofd of uitgescholden – wie je ook bent. Een leefbare wijk begint met een veilige en toegankelijke wijk. Met de supermarkt, kinderspeelplaats, sportclub, bibliotheek en de basisschool zo dichtbij dat je er lopend of met de fiets naartoe kunt. En anders pak je makkelijk de bus of, in de stad, de tram of metro. Zo komen we elkaar weer tegen.

Een prettige buurt is ook een groene buurt. Meer daarover lees je in hoofdstuk drie.

Mogelijke programmapunten

Nieuwe woningen

- We zetten in op minimaal 30 procent sociale huur in iedere bestaande en nieuwe wijk. Dus ook in de dure wijken.
- We bouwen vooral in bestaande wijken en kernen, binnen de bebouwde kom. Het groene buitengebied ontzien we zoveel mogelijk. Nieuwe wijken komen bijvoorbeeld op verouderde industrie- en spoorterreinen of op lege plekken binnen de gemeente.
- We bouwen woningen waar je goed oud kunt worden en waar je ook kunt wonen als je minder mobiel bent of zorg nodig hebt. Met deze levensloopbestendige woningen vangen we de vergrijzing deels op.
- We beschermen bewoners en natuur door de kwaliteit van het water en de grond sturend te laten zijn bij nieuwbouwplannen. Dit zorgt ervoor dat we niet bouwen op plekken die bijvoorbeeld nodig zijn voor waterberging.
- We stimuleren het delen en splitsen van woningen omdat steeds meer mensen alleen of met z'n tweeën wonen. Denk aan versoepeling van regels voor inwoning, hospitaverhuur en woningsplitsing. Zo benutten we de bestaande voorraad beter.
- Bij nieuwbouw hebben we al in de ontwerpfase aandacht voor duurzame verbindings- en ontsluitingsroutes: (snel)fietspaden en goede ov-verbindingen.
- Corporaties krijgen een grotere rol bij woningen die vallen tussen sociale en hoge huren, in plaats van private verhuurders. De gemeente staat garant voor leningen die corporaties voor deze tussencategorie aangaan om het goedkoper te maken.
- Is een omgevingsvergunning verleend, dan wordt binnen vijf jaar gestart met de bouw. Dit voorkomt stilstand en grondspeculatie.
- We bouwen bij voorkeur woningen van goede kwaliteit die lang meegaan. Flexwoningen staan we alleen toe om snel lucht te krijgen.
- We bouwen woningen klimaatneutraal: aardgasvrij en goed geïsoleerd.
- Bij nieuwbouwprojecten betrekken we niet alleen de omwonenden maar zorgen we ook dat woningzoekenden kunnen meepraten.
- We gaan voor circulaire bouw. Dat levert duurzame huizen, goede banen, lagere kosten en snellere bouw op.
- We zorgen dat nieuwe woningen bestand zijn tegen de toenemende hitte en droogte, zware regenval en eventuele bodemdaling – oftewel klimaatadaptief. Dit betekent goede isolatie, waterafvoer en voldoende groen bij iedere woning.
- We bouwen natuurinclusief: nieuwbouwwoningen bieden in gevel en dak ruimte aan insecten en vogels, zoals de huismus. Ook bij verbouwingen zorgen we dat de natuur weer de ruimte krijgt in de woning.
- De woningcorporaties zijn onmisbare bondgenoten. We stimuleren hen om zoveel mogelijk betaalbare huurwoningen te bouwen. Bestaande huurwoningen worden bij voorkeur niet verkocht, of onder hele strikte voorwaarden.
- We voorkomen dat beleggers de huizenprijzen opdrijven en grof geld verdienen met het

opkopen van de grond in onze gemeente. Dat doen we door deze grond zoveel mogelijk in publieke handen te houden en ook zelf als gemeente aan te kopen. Zo kunnen we sturen op duurzame woningbouw en vergroening van de omgeving.

- Woningen zijn om te wonen en niet om geld mee te verdienen. Voor alle nieuwbouwwoningen geldt daarom een zelfbewoningsplicht en anti-speculatiebeding.
- We ondersteunen wooncoöperaties, waarin een groep mensen gezamenlijk woningen bouwen, bijvoorbeeld op het vlak van financiering en ontwikkeling.
- Voor ouderen ontwikkelen we vormen tussen volledig zelfstandig wonen en het verzorgingstehuis. Denk aan vormen waarbij mensen bij elkaar wonen (zoals knarrenhofjes), de zorg samen organiseren, en iedere bewoner zelfstandigheid behoudt.
- We combineren functies bij nieuwbouw. Woningen combineren we met plekken om te werken, leren, recreëren of zorg te ontvangen. Denk aan een gymzaal met woningen erboven, waar bewoners 's avonds dansles geven. Of aan modulaire woningen die je makkelijk kunt samenvoegen tot grotere meergeneratiewoningen. Maar ook aan een speeltuin of trambaan die groen is en bij zware regenval water kan afvoeren.

Stedelijk gebied

- Bij nieuwbouw gaan we vaker de hoogte in om de groene openbare ruimte te behouden, we combineren hoogbouw met goede ov- en fietsverbindingen.
- We voeren vaker erfpacht in waarbij de grond onder koopwoningen eigendom blijft van de gemeente. Zo zorgen we dat koopwoningen generaties lang betaalbaar blijven en kunnen we maatschappelijke functies realiseren.
- Hoogbouw ontwerpen we met ruimte voor groen in en tegen het gebouw. In hoogbouw zijn standaard gemeenschappelijke ruimtes waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten.
- We bouwen voor studenten kamers bij, met gemeenschappelijke ruimten.
- Bij nieuwbouw reserveren we minder parkeerplaatsen dan de huidige norm. Deze ruimte gaat naar extra woningen en groen. We bieden wel extra ruimte aan elektrische deelauto's.
- We passen de stad aan voor minder auto: de auto neemt veel ruimte in beslag. We krijgen zo meer ruimte voor spelende kinderen, wandelaars en fietsers.

Landelijk gebied

- Mensen zijn vaak op zoek naar een woning in het eigen dorp. Een straatje erbij kan dan een praktische oplossing zijn. Dit helpt ook om de leefbaarheid op peil te houden. Door dat ene straatje in een dorp kunnen jongeren in het dorp blijven wonen, en school en winkel bijvoorbeeld wel openblijven.
- Tijdelijke (pre-)mantelzorgwoningen naast en achter een bestaande woning staan we toe. Zo kunnen kinderen voor hun ouders zorgen.
- De verbinding tussen stad en platteland gaan we versterken. Een sterke regio is nodig om de juiste nieuwbouw te plannen, en de benodigde infrastructuur voor elkaar te krijgen.

Bestaande woningen

- Huurders mogen niet de dupe worden van huisjesmelkers. Huurders kunnen daarom aankloppen bij het gemeentelijk loket met klachten over te hoge huren, discriminatie en de kwaliteit van de woningen. Waar dat past willen wij een verhuurvergunningstelsel. De gemeente neemt eventuele proceskosten op zich.
- We kopen actief leegstaande gebouwen en kantoorpanden op, eventueel samen met corporaties, en zetten die om naar woningen.
- We willen het aantal vierkante meters aan wonen eerlijker verdelen. We gaan (alleenstaande) ouderen die in grote huizen wonen actief helpen om in hun eigen buurt een passende woning te vinden, die beter past bij hun woonwensen. Zo helpen we direct ook gezinnen met kinderen om sneller een woning te vinden. We zorgen dat de gemeente financieel helpt met een overgangslening of garantstelling.

Aanpak leegstand

In Utrecht moet een eigenaar het melden als een pand zes maanden leeg staat en volgt er een gesprek met de gemeente. Komen ze er niet uit, dan draagt de gemeente nieuwe huurders voor. Tilburg heeft een soortgelijke verordening.

- Om de doorstroom van een- en tweepersoonshuishoudens uit eengezinswoningen te bevorderen, krijgt deze groep voorrang bij de toewijzing van sociale huur en/of nieuwe middeldure appartementen. Met de projectontwikkelaar maken we de afspraak, dat nieuw opgeleverde appartementen een maand openstaan voor mensen die een grote woning willen verlaten.

- We bouwen extra huizen door een extra laag boven of naast bestaande wooncomplexen te bouwen en (pre-)mantelzorgwoningen ruimer toe te staan.

- Niemand hoeft op straat te slapen. Er komen meer opvanglocaties om dakloosheid aan te pakken. We werken volgens het zogeheten Housing First-principe. Dat betekent dat mensen meteen aan onderdak worden geholpen en daarna begeleid worden naar herstel.
- We voorkomen huisuitzettingen en maken bindende afspraken met corporaties en particuliere verhuurders dat zij alleen nog mogen uitzetten bij woonfraude of criminele activiteiten. Huurders die slachtoffer zijn van criminele organisaties krijgen elders vervangende huisvesting en ondersteuning.
- We geven extra aandacht aan buurten en wijken waar veel armoede is. We investeren in de openbare ruimte en verduurzamen woningen in deze wijken met voorrang. We maken hierover afspraken met corporaties en verhuurders.
- We pakken woningverduurzaming op een sociale manier aan, te beginnen bij de lage inkomens en wijken met veel armoede. Een goed voorbeeld is de witgoedregeling in Heerlen, waar ongeveer 10.000 huishoudens aan hebben meegedaan.
- We zorgen dat overall energiecoaches langs de deuren gaan die mensen helpen om hun huis zuiniger te maken. Ook bewoners zonder BKR-registratie, met nul euro op de rekening, kunnen meedoen aan verduurzamingsprojecten.
- Huizen zijn om in te wonen; het zijn geen beleggingsobjecten. Als veel woningen door beleggers worden opgekocht, voeren we een opkoopbescherming in die de koper van een huis verbiedt om die te verhuren.
- Alle sociale huurwoningen (corporatie en particulier) en middeldure huurwoningen worden toegewezen via het woonruimteverdeelsysteem.
- We stimuleren doorstroom met onder meer een verhuisvergoeding en een verhuismakelaar. Hiermee stimuleren we passende huisvesting en zorgen tegelijk voor meer woningen voor starters en gezinnen.
- De huur mag na verduurzaming van de woning niet zo veel verhoogd worden, dat het voordeel van de lagere energierekening verdwijnt.
- We stimuleren woningdelen in wijken die dit kunnen dragen. Zo stellen we kamerverhuur tot drie personen vrij, of zorgen we dat je voor inwoning en hospitaerverhuur aan minder regels hoeft te voldoen.
- Landbouwgronden die vrijkomen bestemmen we zo mogelijk voor natuur en woningbouw.
- Als er risico is op te veel vakantieverhuur en dit de leefbaarheid in het gedrang brengt, beperken we dat tot een vast aantal dagen. In Amsterdam is dit bijvoorbeeld 30 dagen.

Stimuleren woningdelen

Arnhem hanteert een liefdesbonus: willen mensen gaan samenwonen, dan mogen ze de wachttijd die ze hebben opgebouwd voor een sociale huurwoning bij elkaar optellen. Zo maak je sneller kans op een woning en worden woningen efficiënter benut.

Een prettige en gemengde buurt

- Bij sloop van oude huurwoningen vanwege verduurzaming krijgen oude huurders het eerste recht op terugkeer, zonder een huurverhoging.
- In kwetsbare wijken investeren we niet alleen in de fysieke omgeving, maar ook in de sociale ruimte: met bijlessen, voor- en vroegschoolse educatie, cultuur.
- We investeren extra in welzijnswerk, buurthuis en bibliotheek. We investeren ongelijk voor gelijke kansen.
- We werken met zogeheten buurtverbinders (een moderne variant van de opbouwwerkers). Deze mensen kunnen inwoners van wijken met elkaar in verbinding brengen, en problemen signaleren en aankaarten.
- We benutten de Wet voorkeursrecht gemeenten (WVG) waar nodig, zodat de gemeente weer meer regie heeft over wat er met de schaarse ruimte gebeurt.
- We versterken de functie van het wijkwinkelcentrum als de huiskamer van de buurt. De wijkagent, het buurthuis en welzijnsorganisaties krijgen hier een plek.
- We gaan leegstand tegen met een leegstandverordening. Dat geldt voor zowel woningen als winkelpanden, om een levendige buurt te houden.
- Meer woningen betekent meer voorzieningen en verbindingen. We zorgen dat voldoende huisartsen, scholen en andere maatschappelijke functies in de buurt kunnen komen. Maatschappelijke voorzieningen vragen we een lagere prijs voor de grond.
- Het cultureel centrum, het theater en de bibliotheek horen ook in de wijk: op scholen, in buurthuizen en sportkantines. Hierdoor kunnen kinderen die niet in het centrum kunnen komen, toch deelnemen aan muziekles of een boek lenen.
- Een veilige wijk begint met een leefbare wijk. Daarom investeren we in wijken waar achteruitgang en verloedering op de loer liggen.
- Wijkagenten dragen bij aan veilige wijken. We houden hen in stand. Zij werken samen met de maatschappelijke instanties en scholen als onze ogen en oren.
- Beschermd Wonen en Beschermd Thuis voor mensen met een psychische kwetsbaarheid passen we waar mogelijk in alle bestaande buurten in, dus ook de meest welvarende buurten.
- We voeren een klimaatlabel in dat aangeeft welke klimaatrisico's een woning heeft. Hierin is ook aandacht voor mogelijke funderingschade.
- Permanente bewoning van vakantieparken is geen duurzame oplossing voor de woningnood. Deze woningen zijn hier niet voor geschikt. Wel kan een park tijdelijke opvang bieden aan bijvoorbeeld statushouders en vluchtelingen uit Oekraïne.
- We bestrijden woonfraude zoals illegale onderhuur en (drugs)criminaliteit in woningen.
- De huisvesting voor arbeidsmigranten voldoet aan het SNF-keurmerk, zodat ook zij fatsoenlijke huisvesting hebben.
- Gemeenten gaan een leefbaarheidstoets uitvoeren bij het toelaten van nieuwe bedrijvigheid, waarbij ook wordt gekeken naar de gevolgen voor huisvesting in omringende gemeenten.
- We komen met een aanpak om dakloosheid van arbeidsmigranten tegen te gaan.
- Mensen met zware verslavings- en ggz-problematiek, die in een buurt en

appartementencomplex voor veel overlast zorgen, vangen we op in speciaal daarvoor bedoelde woonvormen als Skaeve Huse. Zo krijgt deze kwetsbare groep de zorg die nodig is en ontlasten we buurten.

- In samenwerking met de woningcorporaties regelen we voor mensen, die uit Beschermd Wonen komen, goede huisvesting in Beschermd Thuis. Zo voorkomen we concentraties van deze kwetsbare groepen in bepaalde wijken.

Hoofdstuk 2

We doen het samen

Zonder elkaar zijn we nergens. Samen leven met de mensen om ons heen geeft ons zekerheid, voldoening, een gevoel van verbondenheid. Dat begint vlakbij: een schroevendraaier lenen bij de burens, een praatje in het park, een arm om je heen als het tegenzit. Net zo belangrijk zijn dingen als een bekende huisarts, een fijn buurthuis met koffie, een mooi theater en een goede school voor je kinderen. Als je daarop kunt rekenen, dan verandert zomaar een straat in jóúw straat, in jouw buurt, in jouw dorp of stad. Dat vertrouwen is de basis van een fijn bestaan.

De laatste jaren zijn mensen te veel van dit vertrouwen kwijtgeraakt. Populistische politiek heeft groepen tegen elkaar opgezet en de verdraagzaamheid is verdwenen. Hoeveel likes je ook krijgt op sociale media, het neemt gevoelens van eenzaamheid niet weg. Intussen heeft de overheid zich steeds meer teruggetrokken uit de samenleving. En zitten we gevangen in een economie die draait om meer, meer, meer. Als je daarin niet mee kunt, dan krijg je te horen dat het je eigen schuld is. Willen we dat veranderen, dan moeten we beginnen bij een sterke, zorgzame en sociale gemeente. Een gemeente die werkt vanuit één principe: *iedereen kan meedoen*.

Wat mensen zelf doen

GroenLinks-PvdA gelooft in de kracht van onze samenleving. We kunnen wel tegen een stootje. Als mensen vanuit een stevige basis de kans krijgen om actief mee te doen, dan plukken we daar allemaal de vruchten van. Mensen dragen in het dagelijks leven al ontzettend veel bij, bijvoorbeeld door een voetbalteam te trainen of te koken voor de buurvrouw. Of door mee te doen in een energiecoöperatie of een buurtvereniging.

Wat GroenLinks-PvdA betreft versterken we die kant van de samenleving. Betrokken bewoners kunnen nog véél meer doen als

ze daar de ruimte en ondersteuning voor krijgen. Als het geen liefdadigheid is voor een paar uur per week, maar echt onderdeel van de lokale economie. Denk aan een coöperatief om de omgeving te vergroenen, buurtbewoners te ondersteunen of een voedseltuin te beginnen met jongeren uit de buurt. Zo voegen we samen welvaart toe aan de samenleving.

Als de gemeente inwoners meer vertrouwen geeft, zijn wij ervan overtuigd dat zij ook meer vertrouwen terugkrijgt. Dat mensen weer het gevoel krijgen dat de overheid aan hun kant staat. En dat niet alleen dezelfde mensen reageren op een participatietraject of een buurtbudget aanvragen, maar juist ook de mensen die dat nu nooit doen.

Goede voorzieningen

Wij geloven in een stevige basis voor iedereen. Een inkomen waarmee je het einde van de maand haalt, een dokter als je ziek wordt, een goede opleiding voor jou en je kinderen – dat zijn geen extra's maar minimale zekerheden waar iedereen recht op heeft. Net als sporten om gezond te blijven, reizen voor een betaalbare prijs en een veilige omgeving waar jij je op je gemak voelt.

Goede publieke voorzieningen zijn een harde voorwaarde voor een sterke samenleving. Het moeten de plekken worden waar mensen met een dikke portemonnee en een smalle beurs elkaar weer tegenkomen. Zorg die niet werkt vanuit een ingewikkeld stelsel, maar vanuit de mens en gemeenschap. Onderwijs waarin ieder kind en elke jongere dezelfde kansen krijgt. En waarmee we de mensen opleiden die de toekomst dichterbij brengen, door warmtenetten aan te leggen, goede zorg te leveren of nieuwe technologie te ontwikkelen.

Hulp als het nodig is

GroenLinks-PvdA wil dat de gemeente er is voor inwoners die het zwaar hebben. Ook in onze gemeente kan een deel van onze inwoners niet of nauwelijks rondkomen. Veel mensen zijn in de overlevingsstand geraakt: als je niet zeker weet of je vanavond te eten hebt, dan kun je ook niet vooruitkijken en iets opbouwen. Steeds meer mensen, met name jongeren, raken in de schulden. Vaak kampen zij met stress of andere mentale klachten. En juist de groep die het hardst hulp nodig heeft, wordt nu vaak helemaal niet bereikt met de steun die er wel is.

Daarom kiezen wij voor hulp die dicht bij de mensen staat. Een bekend gezicht tegenover je werkt soms beter dan elke maatregel van papier. En we werken met wijkteams die brede kennis hebben, van schulden tot (mentale) zorg, van armoede tot ondermijnende criminaliteit. Problemen spelen vaak tegelijkertijd en door elkaar heen. Het antwoord is een gemeente die mensen vertrouwt, serieus neemt en samen werkt aan oplossingen. Want wat je geeft, krijg je ook van mensen terug.

Iedereen kan meedoen

Er is ontzettend veel werk te doen om [gemeente] sterker, socialer en groener te maken. GroenLinks-PvdA wil daarbij ook de mensen betrekken voor wie nu geen plek is op de werkvloer. We creëren basisbanen voor de grote groep mensen die wel betaald werk wil doen, maar voor wie nu geen plek is op de arbeidsmarkt. Zo'n basisbaan – bij de gemeente, een

maatschappelijke onderneming of een regulier bedrijf – moet genoeg opleveren om van rond te komen en sluit goed aan op een uitkering of toeslagen.

Iedereen kan meedoen, dat geldt ook voor nieuwkomers in onze gemeente. We staan niet toe dat arbeidsmigranten worden uitgebuit – vaak voor werk dat ons land weinig oplevert – terwijl de kosten voor rekening van de samenleving komen. We zorgen voor goede, bij voorkeur kleinschalige opvang van een eerlijk deel van de mensen die in Nederland asiel aanvragen. En we helpen statushouders om zo snel mogelijk aan het werk te gaan, zodat ook zij hier een fijn leven kunnen opbouwen. Voorzieningen als taalles, jobcoaching en dagactiviteiten voor nieuwkomers maken we ook toegankelijk voor de rest van de buurt.

Ten slotte betrekken we de steeds grotere groep gezonde ouderen bij onze gemeente. Want het toenemende aantal senioren in Nederland is niet alleen een uitdaging, het is ook een enorme kans. Heel veel mensen willen hun tijd nuttig besteden, bijvoorbeeld in het onderwijs of de zorg in hun eigen omgeving. Wat ons betreft laat onze gemeente die kans niet liggen.

Samen leven

Net als heel Nederland is de bevolking van onze gemeente divers. In een tijd van toenemend wantrouwen en polarisatie is het belangrijker dan ooit dat de gemeente er voor iederéén is. Ongeacht je geloof, culturele achtergrond, gender, seksuele gerichtheid – je moet je vrij over straat en door de samenleving kunnen bewegen. Discriminatie pakken we hard aan. En we werken aan een inclusieve gemeentelijke organisatie die echt van iedereen is.

Zoals gezegd, we zijn een sterke en vrije samenleving omdat we precies dat doen: samen leven. Dat betekent dat we elkaar accepteren en de ruimte geven, juist als we van elkaar verschillen. We doen het samen.

Mogelijke programmapunten

Vertrouwen

- De gemeente benadert bewoners altijd vanuit vertrouwen en met aandacht voor de menselijke maat. Iemands persoonlijke situatie mag nooit uit het oog verdwijnen. Een fout maken mag, het gaat erom dat gemeente en inwoner samen aan een oplossing werken.
- Vaak lopen bewoners in specifieke wijken of gebieden tegen dezelfde problemen aan. Op die plekken is een wijk- en gebiedsgerichte aanpak nodig: de gemeente kijkt wat er dáár nodig is en biedt bewoners passende ondersteuning.
- Te vaak bereikt hulp niet de mensen die de hulp het hardst nodig hebben. Zij trekken niet zelf aan de bel of raken verdwaald tussen verschillende regelingen. De gemeente gaat inwoners actief benaderen met laagdrempelige ondersteuning, zowel digitaal als fysiek. Ook werkt de gemeente samen met scholen, sportclubs en andere organisaties om armoede te signaleren.
- We zetten in op multidisciplinaire teams die veel verschillende soorten hulp kunnen

bieden. Van jeugdhulp tot schuldhulp, van samen een toeslag aanvragen tot een nieuwe wasmachine regelen.

- We gaan de Stadspas of Doe mee-pas actief verspreiden onder bewoners die weinig te besteden hebben. Daarmee krijg je bijvoorbeeld korting op kleding, schoolspullen, een nieuwe fiets of een sportabonnement. We gaan royaal met deze pas om.
- We willen dat elk kind opgroeit met gelijke kansen. De gemeente ondersteunt kinderen en jongeren uit gezinnen met een laag inkomen met kansencoaches op scholen, weekendscholen of vakanties en projecten met ervaringsdeskundigen.
- We creëren uitgiftepunten op scholen en in buurthuizen voor onmisbare spullen zoals menstruatieartikelen.
- Voor sommige mensen is het lastig om digitaal contact te hebben met de overheid. We zorgen er daarom voor dat mensen ook altijd menselijk contact kunnen hebben met de gemeente en met welzijnswerkers.
- We zetten in op schuldenpreventie. Denk aan voorlichting op scholen over schulden. Maar bijvoorbeeld ook afspraken met energiebedrijven en andere instanties voor signalering van klanten met een betaalachterstand. In zo'n geval kan de gemeente een schuldprenantiemedewerker sturen die de bewoner kan helpen.
- Het aantal jongeren met schulden groeit snel. Wij zetten in op een schuldenaanpak voor jongeren. We zorgen dat jongeren zo snel mogelijk schuldenvrij zijn en een nieuwe kans krijgen.
- Als kwetsbare inwoners zorg nodig hebben, voorkomen we dat ze in de problemen komen door bijvoorbeeld het eigen risico te dekken.
- Arbeidsmigranten die hun baan verliezen en daardoor ook hun woning, helpen we bij terugkeer naar hun thuisland als de werkgever of het uitzendbureau dat niet doet.
- We gaan uitbuiting van arbeidsmigranten tegen, door misstanden te signaleren en samen met andere instanties aan te pakken.

Gezond zijn

- Voorkomen is beter dan genezen. Door middel van een gezonde leefomgeving, goede informatievoorziening en vroege signalering helpen we mensen langer gezond blijven. We pakken lichte klachten aan voordat ze erger worden. Zo houden we ook de zorgkosten lager. Nu het kabinet op preventie bezuinigt, bijvoorbeeld op de aanpak van overgewicht, is de inzet van de gemeente extra belangrijk.
- We grijpen kansen om het enorme tekort aan zorg- en welzijnspersoneel aan te pakken met mensen dichtbij. Denk aan inwoners in de bijstand of met een andere uitkering, statushouders of Oekraïense vluchtelingen, senioren die willen en kunnen bijdragen – met de juiste opleiding, begeleiding en mogelijkheden om bijvoorbeeld functies te combineren kunnen zij vaak in de zorg of het sociaal domein aan de slag.
- We helpen vitale ouderen aan vrijwilligerswerk in het sociaal domein en de zorg. Veel mensen die met pensioen gaan, willen dolgraag helpen met laagdrempelige zorg, praktische hulp en goed gezelschap op een paar adressen in hun eigen buurt.
- We gaan mantelzorgers, met name jonge mantelzorgers die vaak niet weten

dat zij mantelzorg leveren, beter ondersteunen. Bijvoorbeeld door middel van lotgenotencontact en respijtzorg.

- We pakken de marktwerking in de zorg aan door in te zetten op samenwerking in plaats van concurrentie. De gemeente kan hiervoor zorgen door te sturen via de zorginkoop en slimme verbindingen te leggen met het sociaal domein. Zo komt er wat ons betreft zo veel mogelijk één zorgaanbieder in de wijk, in plaats van veel verschillende. We zien erop toe dat zorggeld ook echt naar de zorg gaat, en niet naar private equity of andere ‘zorgcowboys’.
- We concentreren eerstelijnszorg – van de huisarts tot de fysio, apotheek of tandarts – waar mogelijk op dezelfde locatie in de buurt van de bewoners. Dat maakt de samenwerking beter en de zorg toegankelijker.
- Verschillende soorten zorg en ondersteuning horen goed aan te sluiten op elkaar en op de zorgvraag van de patiënt. Mensen mogen niet meer verdwaald raken in het ingewikkelde zorgstelsel. Daarom halen we waar mogelijk barrières tussen verschillende regelingen weg en begeleiden we inwoners beter, bijvoorbeeld met één casemanager per cliënt of gezin.
- We zetten in op wonen met zorg en ondersteuning, en nemen dit mee als we nieuwe woningen bouwen. Denk aan een woongemeenschap waar een zorgorganisatie en een woningcorporatie samenwerken om te zorgen dat bewoners er goed oud kunnen worden. Of een breed gezondheidscentrum midden in een nieuwe wijk.
- Samen met woningcorporaties werken we aan kleinschalige geestelijke gezondheidszorg in de wijk. Problemen met verward gedrag kunnen we voorkomen als laagdrempelige zorg vlakbij is. Denk aan een ‘psycholance’ die klaarstaat als de nood hoog is. Zo kunnen bewoners met psychische klachten en hun burens veilig in hun huis blijven wonen.
- Inwoners kunnen en willen veel doen om mensen in hun eigen omgeving te helpen. We stimuleren lokale initiatieven om kwetsbare bewoners – van mensen met een beperking of chronische ziekte tot jongeren met psychische klachten – te ondersteunen in hun eigen gemeenschap. Niet over hen, zonder hen.
- We sluiten gesloten jeugdzorglocaties op termijn. In plaats daarvan zetten we in op kleinschalige jeugdzorg, dicht bij huis. Daar is zowel een woonvoorziening voor kinderen die tijdelijk niet thuis kunnen wonen, als thuiszorg en jeugdhulp voor gezinnen in de buurt.
- We voorkomen dat kinderen in de jeugdhulp tussen wal en schip vallen wanneer ze 18 jaar worden. Dat doen we door jeugdhulp beter te verbinden met de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).
- We verbeteren de aandacht voor kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking, binnen de jeugdhulp maar ook in het onderwijs en bij werkgevers. Deze groep wordt vaak niet herkend, waardoor jongeren geen hulp krijgen en niet goed kunnen meedoen in de samenleving.
- Je krijgt bij voorkeur een meerjarige indicatie binnen de Wmo. Zo krijgen onder anderen mensen met een chronische ziekte meer zekerheid.
- We zetten in op ‘Housing First’: dakloze mensen met meervoudige problemen,

bijvoorbeeld verslaving en een psychiatrische stoornis, krijgen zo snel mogelijk een huis, en daarna passende zorg en ondersteuning. Voorwaarde: geen overlast en wel de huur betalen. Zo pakken we hardnekkige problemen met dakloosheid aan.

- We verbeteren de toegankelijkheid van gemeentelijke gebouwen, voorzieningen en (digitale) informatie. Mensen met een beperking moeten volledig kunnen meedoen in de samenleving, maar hier is nog een grote slag te maken.
- Het aantal mensen met dementie neemt toe. Wij hebben de ambitie om een Dementievriendelijke gemeente te worden, met dagbesteding voor mensen met dementie en een publieke ruimte die goed op hen is ingericht.

Leren

- Gelijke kansen in het onderwijs, dat staat voor GroenLinks-PvdA centraal. De wijk waarin je woont, je achtergrond of wie je ouders zijn mogen nooit bepalend zijn voor wie jij later wordt. Daarom moet de gemeente veel verder kijken dan schoolgebouwen. Wij willen dat de gemeente vol inzet op het verbeteren van het onderwijs voor al onze kinderen.

Aanpak kansengelijkheid

Leiden creëert gelijke kansen in het onderwijs door ongelijk te investeren.

De gemeente bundelt de krachten van scholen, ouders, ondersteuners en organisaties door middel van één gezamenlijk actieplan. Doel: de kansengelijkheid vergroten voor kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar.

- Al vóór de basisschool beginnen we met voor- en vroegschoolse educatie. Elk kind van 2 tot 6 jaar krijg toegang tot extra taalonderwijs en ontwikkelingsactiviteiten. Ook kan elk kind tussen 2 en 4 jaar tenminste twaalf uur per week naar de peuterspeelzaal.
- We pakken het grote lerarentekort in onze gemeente aan door zij-instromen makkelijker te maken. De gemeente werkt samen met scholen om mensen snel aan het werk te krijgen.
- Het mbo heeft lang onvoldoende aandacht gekregen, terwijl het een essentieel onderdeel is van ons onderwijs en onze gemeente. Wij pakken stagediscriminatie aan en maken afspraken met bedrijven voor goede stagevergoedingen. Ook zorgen we dat mbo-studenten volwaardig meedoen aan de introductieweek en het studentenleven.
- We gaan werken met brugfunctionarissen op de basisschool. Die kunnen ouders, school en andere voorzieningen beter met elkaar verbinden om er bijvoorbeeld voor te zorgen dat gezinnen op tijd taal- of opvoedondersteuning krijgen.
- We maken ons hard voor de verlengde schooldag waarin leerlingen talenten ontwikkelen, sporten of ervaring opdoen met cultuur, natuur en klimaat.
- Jongeren die hun opleiding verlaten zonder startkwalificatie benaderen we actief met goede begeleiding.
- Juist de scholen waar veel leerlingen een ondersteuningsbehoefte hebben, missen vaak

de meeste leerkrachten. We investeren extra om die plekken te vullen, bijvoorbeeld met een bonus of budget voor extra onderwijsassistenten.

- De gemeente gaat gericht zorgen voor schoolmaaltijden voor kinderen op de basisschool. Dit geeft ouders zekerheid en vergroot de kansengelijkheid.
- We zien erop toe dat scholen geen verplichte ouderbijdrage vragen, zoals ook in de wet staat.
- We werken vanuit de gemeente aan extra onderwijsondersteuning voor scholieren die dat nodig hebben. Denk aan laagdrempelige huiswerkbegeleiding, een gratis computer of gratis museumbezoek.
- We investeren in nieuwkomersonderwijs en helpen om nieuwkomersklassen op te zetten. Dit zorgt voor een goede start en vergroot de kansen voor kinderen die het Nederland nog niet volledig machtig zijn. Ze krijgen hier intensief taalonderwijs voordat ze naar de basisschool of de middelbare school gaan.
- Samen met scholen zetten we in op brede brugklassen en verschillende niveaus op dezelfde school. Zo hebben kinderen langer de tijd om te ontdekken welk type onderwijs bij ze past.
- Jongeren verlaten niet zomaar hun school. Vrijwel altijd speelt er meer. Wij willen dat leerplichtambtenaren meer ondersteuning gaan bieden aan schoolverlaters en minder hameren op handhaving.
- We stimuleren werkgevers om aandacht te besteden aan laaggeletterdheid en helpen medewerkers van de gemeente om dit te herkennen en signaleren. We zorgen voor laagdrempelige ondersteuning en taalscholing die makkelijk vindbaar zijn voor de mensen.
- We investeren in de bibliotheek in de buurt van bewoners. Dat is een goed middel tegen laaggeletterdheid én een fijne ontmoetingsplek voor iedereen.
- In het kader van het leesoffensief zetten we in op bibliotheken op basisscholen. Dat is de beste manier om alle kinderen aan het lezen te krijgen.
- De gemeente gebruikt taal die iedereen kan begrijpen. Als je toch uitleg nodig hebt, kun je gewoon langskomen bij een balie van de gemeente.

Bewegen

- Sportverenigingen zijn dé plek om elkaar te ontmoeten en

een praatje te maken. Een goede sportclub brengt een heel dorp of een hele buurt bij elkaar. Daarom zorgt de gemeente voor goede, duurzame accommodatie.

- Blokkades voor kinderen uit kwetsbare gezinnen om bij een sportvereniging te gaan nemen we weg. Geldgebrek mag nooit een argument zijn om niet te sporten. Ook volwassenen en ouderen die willen sporten, bieden we gericht aanbod.
- We ondersteunen verenigingen bij het vinden van personeel. Bijvoorbeeld met basisbanen waarmee mensen die nu thuis zitten met de juiste begeleiding aan de slag kunnen. In hun eigen omgeving, voor een leefbaar inkomen.
- We maken maximaal gebruik van buurtsportcoaches om zo veel mogelijk mensen in beweging te krijgen.
- In het sportbeleid focussen we specifiek op kinderen en jongeren. Te veel kinderen stoppen rond 12 jaar met bewegen. Vaak gaan ze dan ongezond eten en veel naar hun scherm kijken. Wij dagen ze uit om te bewegen en nieuwe sporten te leren kennen.
- We starten en ondersteunen sportinitiatieven voor mensen met een beperking, in de eerste plaats voor kinderen. Ook ondersteunen we clubs om hun sportaccommodatie goed toegankelijk te maken.

- We blijven sportverenigingen, scheidsrechters en trainers helpen bij het omgaan met agressie en asociaal gedrag op en rond het sportveld.
- We investeren in laagdrempelige, groene sportvoorzieningen om de hoek: een 3x3-basketbalveldje, een speeltuin, een buitenfitness-locatie of een mooi park om te wandelen of te joggen. Ouderen help je te bewegen als je bijvoorbeeld een bankje plaatst om naartoe te lopen. We kijken hierbij naar bestaande én nieuwe woongebieden.
- Ieder kind in Nederland moet een zwemdiploma kunnen halen. Daarom: schoolzwemmen voor alle leerlingen in groep 5.

Veilig leven

- Wij willen dat je je vrij en veilig voelt in onze gemeente. Daarom pakken we (drugs-)criminaliteit aan, verbeteren we de verkeersveiligheid en zetten we ons in voor een inclusieve en representatieve gemeente.
- We zetten in op preventie: we pakken problemen aan voordat deze een bedreiging voor de veiligheid worden. Dat is een uitdaging, maar wel dé manier om te zorgen voor een leefbare en veilige omgeving. We bouwen aan goede buurt- of dorpsvoorzieningen die nauw samenwerken met scholen, jeugdhulp, schuldhulpverlening en andere instanties. En we bouwen sterke gemeenschappen waar bewoners elkaar helpen en op elkaar letten.
- We pakken jeugdcriminaliteit gericht aan. Ons belangrijkste doel is te voorkomen dat jongeren (verder) de georganiseerde misdaad worden ingezogen. We bieden perspectief en bij de aanpak betrekken we netwerken en bekende gezichten in wijken waar veel kwetsbare jongeren wonen.
- In onze gemeente staan we voor de rechten van vrouwen en mensen uit de regenbooggemeenschap. We pakken discriminatie en straatintimidatie hard aan, overall in de samenleving. Iedereen moet ongestoord en met een veilig gevoel over straat kunnen. Onze boa's kunnen hierin een belangrijke rol spelen.
- We werken actief aan de inclusieve uitstraling van onze gemeente. We willen dat boa's en andere ambtenaren met religieuze uitingen hun werk kunnen doen. Een herkenbare en representatieve organisatie die een goede afspiegeling is van de bevolking draagt bij aan het vertrouwen van de overheid in onze gemeente.
- We zien steeds vaker problemen met verward gedrag. Vaak is de oorzaak dat mensen kampen met psychische klachten. Door in te zetten op kleinschalige ggz-teams die snel op meldingen af kunnen, voorkomen we zo veel mogelijk dat problemen verder uit de hand lopen.
- Waar nodig zetten we in op street-triage bij meldingen van verward gedrag. Een agent en een ggz-medewerker gaan samen langs en beslissen ter plekke hoe ernstig de situatie is. Als de politie wél moet ingrijpen, dan kan dat snel.
- We verbeteren de samenwerking binnen de gemeentelijke organisatie om criminaliteit te herkennen en aan te pakken. Zo kunnen we zorgfraude, drugscriminaliteit en jeugdcriminaliteit beter het hoofd bieden.

- We zetten de aanpak van ondermijning voort en blijven die verbeteren.
- We pakken uitbuiting en mensenhandel hard aan. We werken samen met de politie om misstanden te signaleren. Ook zorgen we voor goede opvang en zorg voor slachtoffers.
- We verbeteren de paraatheid van onze gemeente bij rampen en crises. Ten eerste door plannen te maken en oefeningen te houden voor extreem weer, digitale crises of andere grote noodsituaties. Daarnaast door steeds het gesprek te voeren over polarisatie en toenemende maatschappelijke spanningen.

Meedoen

- De samenleving kan niet zonder bewonersinitiatieven, lokale netwerken en maatschappelijke organisaties. Daarom willen we meer vertrouwen, samenwerking en ondersteuning vanuit de gemeente voor alle goede ideeën die vanuit de samenleving zelf ontstaan.
- We ondersteunen en stimuleren het maatschappelijk middenveld met een passend subsidiebeleid. We geven organisaties tijd en vertrouwen om iets moois op te bouwen. We zetten in op veel verschillende initiatieven die zo goed mogelijk aansluiten bij de inwoners van de gemeente.
- De gemeente verkent en ondersteunt projecten met basisbanen. De kern van zo'n basisbaan: je doet werk voor de gemeenschap en je krijgt er een inkomen voor terug waarvan je kunt leven. We richten ons daarbij met name op het verduurzamen en vergroenen van de stad. Ook richten we ons op het sociaal domein, bijvoorbeeld met ondersteuning voor kwetsbare inwoners.

Basisbanen

Groningen laat zien hoe succesvol basisbanen kunnen zijn. Verreweg de meeste werknemers aan het eerste experiment gingen er qua inkomen, welzijn en gezondheid op vooruit. Met zinvol werk in de eigen gemeente krijgen zij meer zelfvertrouwen, meer energie en meer sociale contacten. Door taken goed af te stemmen lukte het om te zorgen dat basisbanen geen andere banen of vrijwilligerswerk verdringen.

- We zorgen dat basisbanen aansluiten op de Participatiewet. Een basisbaan mag niet betekenen dat je in de financiële problemen komt doordat je uitkering of toeslagen wegvallen.
- We zetten in op een keten tussen dagbesteding aan de ene kant en volledig werk aan de andere kant. Zo kunnen mensen altijd werk doen dat bij ze past en makkelijk stappen vooruit en achteruit zetten, bijvoorbeeld door meer of minder uren te gaan werken.
- We stimuleren projecten waarbij ggz-patiënten en psychisch kwetsbaren met goede begeleiding aan het werk kunnen.
- We stimuleren projecten waarbij statushouders aan het werk kunnen. De gemeente bemiddelt om nieuwkomers zo snel mogelijk aan een betaalde werkplek te helpen.

- De gemeente gebruikt taal die iedereen kan begrijpen. Als je toch uitleg nodig hebt, kun je gewoon langskomen bij een balie van de gemeente.
- We versterken de lokale democratie door meer mensen meer inspraak te geven. We willen niet alleen dezelfde gezichten die met elk participatietraject meedoen aan het woord laten, maar juist ook de mensen die we nooit horen de kans geven zich uit te spreken. Ook zorgen we voor een gelijk speelveld tussen mensen en bedrijven.
- De gemeente is vaker in buurthuizen en bibliotheken aanwezig met inloopspreekuren en bewonersbijeenkomsten. Die gaan niet alleen over grote omgevingsplannen, maar ook over kleinere punten zoals parkeren in de buurt, overlast melden of regenwater opvangen.
- We verdelen de lasten eerlijk in onze gemeente. Inwoners met een hoger inkomen, dragen ook meer bij.
- We beperken de tijdelijke inhuur van mensen bij de gemeente zo veel mogelijk, en geven de voorkeur aan eigen expertise en goede vaste banen voor onze inwoners.
- We vragen een eerlijke bijdrage aan toeristen die onze gemeente bezoeken via de toeristenbelasting.
- We zijn voor een forensenbelasting. Dat betekent dat mensen die een woning bezitten in onze gemeente, maar er niet vast wonen, een bijdrage betalen.
- Bewoners die vrijwilligerswerk doen bij de bibliotheek, sportclub of bij andere organisaties komen we tegemoet met bijvoorbeeld een stadspas.

Vrij zijn

- We zorgen voor voldoende ontmoetingsplekken in de wijk of in het dorp. Denk aan het buurthuis, maar ook aan mooie pleinen of parken. We zorgen er ook voor dat bewoners van deze plekken gebruik kunnen maken voor eigen initiatieven.

Statushouders en buurtbewoners samenbrengen

Plan Einstein is een initiatief van de gemeente Utrecht om asielzoekers en statushouders beter samen te brengen met buurtbewoners. De gemeente biedt cursussen aan in bijvoorbeeld ondernemerschap of Engels. Die zijn bedoeld voor zowel nieuwkomers als voor jongeren uit de wijk. Bewoners organiseren zelf sport-, muziek- of kookactiviteiten waar iedereen aan kan meedoen. Deelnemers bouwen samen de locatie op tot een ontmoetingsplek voor de hele buurt.

- We stimuleren momenten voor bewoners om elkaar beter te leren kennen. Bijvoorbeeld door een straat af te sluiten voor een buurtfeest.
- We zetten in op buurtbudgetten die bewoners samen kunnen besteden aan ontmoeting. Denk aan: 10.000 euro voor een buurtfeest, een klusproject of een dansvoorstelling met kinderen uit de wijk.
- We staan voor het demonstratierecht. De gemeente biedt ruimte aan iedereen om

volwaardig van dat recht gebruik te maken. Intimidatie van groepen en personen staan we niet toe.

- Kunst en cultuur zijn een onmisbaar onderdeel van de samenleving. Ze geven kleur en dagen je uit. GroenLinks-PvdA wil een levendig cultureel veld, met uiteenlopende culturele instellingen die samen zo goed mogelijk de inwoners van de gemeente bedienen.
- De gemeente ondersteunt en stimuleert de culturele sector met een passend subsidiebeleid. Dat stemmen we zo goed mogelijk af met de cultuursubsidies van de provincie en het Rijk. We willen dat de gemeente hierbij niet alleen oog heeft voor bestaande instellingen, maar ook voor nieuwe initiatieven. Bijvoorbeeld met startsubsidies of risicogeld.
- We stellen voorwaarden aan cultuursubsidies om ervoor te zorgen dat kunstenaars een eerlijke beloning voor hun werk krijgen.
- We zetten in op meerjarige subsidies, zodat instellingen tijd hebben om te groeien en iets bijzonders op te bouwen. We gaan uit van vertrouwen.
- Kunst en cultuur hebben ook belangrijke maatschappelijke waarde, bijvoorbeeld in het onderwijs. Cultuureducatie vergroot de kansengelijkheid en versterkt de samenleving. We stimuleren projecten die hieraan bijdragen.
- De gemeente zorgt ervoor dat kinderen en mensen met een laag inkomen gratis naar musea kunnen. Kunst en cultuur horen namelijk voor iedereen toegankelijk te zijn.
- We zetten in op voldoende atelierruimte en laagdrempelige kunst en cultuur in de wijk.

Hoofdstuk 3

Een groene economie in een gezonde gemeente

We merken het allemaal: onze zomers worden warmer, we hebben periodes van grote droogte en tegelijkertijd zien we meer plensbuien. Het valt niet te ontkennen dat ons klimaat verandert. Met alle gevolgen van dien: kelders en straten staan vaker onder water. Oogsten mislukken. De warmtedeken in onze steden leidt tot concentratieproblemen, vermoeidheid en bij ouderen tot gezondheidsproblemen. Het hooikoortsseizoen duurt langer en we kampen met meer plagen zoals de eikenprocessierups die zich hier vestigde door het warmere weer. Tegelijk neemt het aantal inheemse soorten als bijen en vlinders af. Weliswaar is de hoeveelheid fijnstof, stikstof en lawaai de afgelopen tijd verminderd, de effecten op onze gezondheid (met voortijdige sterfte) en de natuur zijn nog altijd te groot.

Ook gemeenten kunnen bijdragen aan oplossing

De klimaat- en natuurgroen crisis gaat iedereen aan. Wetenschappers waarschuwen dat we kritieke kantelpunten naderen waardoor onze leefomgeving onherstelbare schade oploopt. Gelukkig is dit tijdstip nog te keren. De oplossing komt niet alleen uit Europa, maar ook van onderop: vanuit de samenleving en de mensen zelf. Want als de vervuilende industrie zelf niet wil veranderen, dan dwingen wij hen ook vanuit de gemeente. Dat doen we op zo'n manier dat iedereen mee kan in de transitie naar een schone en gezonde omgeving.

Wat GroenLinks-PvdA betreft pakken we de luchtvervuiling in onze gemeente direct aan: we investeren fors in duurzame en gezonde manieren om naar je werk, school of sportclub te gaan. Om te beginnen door te zorgen dat je daarheen kunt lopen of fietsen, of er anders met het openbaar vervoer kunt komen. Waar dat niet kan, stimuleren we schonere (deel-)auto's.

Eerlijke transitie

Veel en diverse soorten bomen en planten, goed geïsoleerde huizen, regenwater hergebruiken, stoeptegels verwijderen, zonnepanelen op daken en een buurtbatterij om de gedeelde stroom

op te slaan – de mogelijkheden om wijken te verduurzamen zijn enorm. Maar de mogelijkheden moeten wel voor iederéén toegankelijk zijn. Nu zijn arme wijken vaak de warme wijken en de rijke buurten vaak de groenste buurten. Daarom zetten wij versneld in op de collectieve vergroening van straten, pleinen en parken waar de hittestress het grootst is, liefst met planten die hier van nature voorkomen. Zo brengen we een groene revolutie op gang die zorgt voor een leefbare en prettige buurt.

Ook willen we de energierekening zo betaalbaar mogelijk maken. Dat begint met het massaal isoleren van woningen in buurten met veel armoede. We ondersteunen de huishoudens met de laagste inkomens bij de energietransitie met bijvoorbeeld een witgoedregeling of inductieplaat als de corporatie van het aardgas af gaat. We gaan het eerst aan de slag in de buurten met de slechtste energie-labels en de hoogste energierekening en het hoogste aandeel sociale huurwoningen.

We steunen verder initiatieven van burgers om in een energiecoöperatie groene stroom op te wekken en bijvoorbeeld een buurtbatterij te plaatsen. Gemeenten kunnen bijdragen aan het verminderen van CO₂-uitstoot door het opzetten van collectieve warmtenetten. Waar private bedrijven dit niet aandurven, richten wij publieke warmtebedrijven op, al dan niet in samenwerking met bewonerscollectieven en bedrijven die wel willen.

Van A naar B

Om de opwarming van de aarde een halt toe te roepen, nemen we zo snel mogelijk afscheid van fossiele brandstof en gaan we groene brandstof opwekken. Dat betekent voor onze gemeente een radicale omwenteling als het gaat om vervoer van mensen en goederen. Allereerst gaat de snelheid in de bebouwde kom wat ons betreft omlaag naar 30 kilometer per uur. Dat is niet alleen goed voor de veiligheid van onze kinderen en ouderen, het zorgt ook voor een lagere uitstoot. We verruilen de benzinemotor zo snel mogelijk voor de elektrische motor in ons gemeentelijke wagenpark. In de openbare ruimte geven we voorrang aan de wandelaar,

fietser en het openbaar vervoer. Nieuwe gebieden richten we juist daarop in.

We snappen ook dat de stad/het dorp bereikbaar moet blijven voor – zo veel mogelijk elektrische – auto's en busjes van de kleine ondernemer of de mensen die slecht ter been zijn. Daarom breiden we het aantal laadpalen fiks uit. In samenspraak met de bewoners kijken we waar die het beste kunnen komen.

Gezonde leefomgeving

Mensen leven niet op zichzelf. We genieten niet alleen van de natuur, we kunnen niet zonder. Frisse lucht, kwetterende vogels en water waarin je kunt zwemmen, dat hoort bij een gezonde leefomgeving. Nu de natuur in Nederland er slecht aan toe is, willen we dat de gemeente actie onderneemt. In de stad gaan we structureel vergroenen, bijvoorbeeld door verschillende soorten bomen te planten, bloembakken te plaatsen en bermen te laten groeien voor de insecten. We stimuleren tuinen zonder tegels, groene daken en gevels en duurzaam watergebruik. Ook versterken we de handhaving op milieuregels zodat er minder PFAS en andere schadelijke stoffen in de bodem en het water komen. Het resultaat is een gezonde, leefbare omgeving waar iedereen plezier van heeft.

Buiten de stad geven we prioriteit aan het herstel van de natuur en het mooie cultuurlandschap van onze gemeente. Dat lukt alleen als we samenwerken met de boeren. We zorgen ervoor dat de bodem- en waterkwaliteit vooruitgaat én dat boeren perspectief krijgen op een gezond bedrijf, nu en in de toekomst. Duurzame landbouw, stadslandbouw en natuurbeheer stimuleren we met subsidies. We betrekken boeren om klompenpaden, heggen en beken weer terug te brengen. En om weidevogels en insecten te laten terugkeren. Zo werken we aan een vitaal platteland waar mens én natuur gezond kan leven.

Groene economie

Een gezonde omgeving vraagt om een groene economie. Heel veel burgers en bedrijven zijn al begonnen om de nieuwe economie die we nodig hebben vorm te geven. Het is aan de gemeente om dit te stimuleren en iedereen erbij te betrekken.

Om te beginnen door plekken te creëren waar duurzaam wordt gewerkt. Denk aan een levendige, autoluwe en bereikbare binnenstad waar het aantrekkelijk is om je als mkb'er te vestigen. Een groengebied waar lokale boeren samen duurzame landbouw en natuurbeheer combineren. Een coöperatie van buurtbewoners die voedsel verbouwen of een bedrijventerrein waar ondernemers samen schone energie opwekken. We streven naar lokaal eigenaarschap: de mensen uit de buurt die het werk doen, nemen ook de belangrijke beslissingen. Ook leiden we het praktische én het theoretische talent op dat vervolgens in deze economie aan de slag kan. We verbinden mbo's, hbo's en universiteiten met bedrijven en organisaties en zorgen voor goede stages die naar mooie banen toe leiden.

We zien in onze gemeente schaarste aan ruimte. Sectoren zoals de glastuinbouw, de bio-industrie en distributiecentra [kies wat voor jouw regio van toepassing is] hebben te veel ruimte opgeslokt. Vaak draaien ze op uitbuiting van arbeidsmigranten, vervuilen ze de natuur en onze leefomgeving en wentelen ze de kosten af op de samenleving. Van de winst zien onze inwoners

niets terug. Daarom nemen we afscheid van deze bedrijven en zorgen dat hun werknemers elders in onze gemeente aan het werk kunnen. [NB: hier per regio/gemeente invullen welke sectoren in de toekomst belangrijk zijn]

De schaarste beperkt zich niet tot de ruimte alleen. Het Nederlandse stroomnet is zwaar overbelast waardoor nieuwe woningen en bedrijven soms niet direct een aansluiting kunnen krijgen. Dat terwijl we voor de ontwikkeling en verduurzaming van de economie juist méér groene stroom nodig hebben.

Wij vinden dat de aansluitingen die er zijn, eerst naar woningen en naar de lokale, groene economie moeten gaan. De gemeente gaat netbeheerders ook helpen om op te schalen. We versnellen de aanleg van kabels en elektriciteitshuisjes. En we stimuleren lokale elektriciteitsopwekking en gebruik; als mensen in een coöperatie hun eigen stroom opwekken, opslaan in een buurtbatterij en zelf gebruiken, wordt het net ook niet belast.

Ons overmatige grondstoffengebruik is een belangrijke aanjager van klimaatverandering, verlies aan biodiversiteit en vervuiling. Daarom werken we aan een circulaire economie die zuinig omspringt met grondstoffen en deze zoveel mogelijk in kringloop houdt.

Mogelijke programmapunten

Nieuwe energie

- We zetten de transitie naar aardgasvrij wonen voort en versnellen waar mogelijk. Gemeenten maken in 2026 bekend welke wijken voor 2035 van het aardgas af moeten. Dat kan alleen als dit voor iedereen betaalbaar is.
- We zetten buurtklusbedrijven in voor de inwoners die zelf geen isolatie kunnen betalen, we gaan met energiecoaches langs de deur om mensen te wijzen op alle mogelijkheden tot besparen. We delen gratis isolatiemateriaal uit aan huishoudens met de laagste inkomens.
- We stimuleren collectieve warmteprojecten (warmtenetten) in de dichtbevolkte gebieden, waar mogelijk in samenwerking met bewonersinitiatieven zoals warmtegemeenschappen. We maken werk van duurzame warmtebronnen, zoals geothermie. Bij alle collectieve warmteprojecten letten we nadrukkelijk op de betaalbaarheid voor lage inkomens. Elektrische warmtepompen komen alleen daar waar warmtenetten niet kunnen. Dit om netcongestie te voorkomen.
- We zetten vaart achter de uitvoering van de Regionale Energiestrategie voor de opwekking van groene energie. Bij nieuwe projecten voor zonne- en windenergie bevorderen we lokaal eigenaarschap, onder meer door de inzet van maatschappelijke tenders.
- We maken afspraken met omliggende gemeenten om het elektriciteitsnet aan te pakken. Door dat samen te doen, kunnen we sneller opschalen.
- Gemeenten worden volgens plan (mede-)eigenaar van de warmtenetten. We zien die als een publieke voorziening, niet als energiemarkt. Veel inwoners zijn van stadsverwarming afhankelijk en met de ontwikkeling van warmtenetten zal dit in de toekomst alleen maar

meer worden.

- Meer gebruik van stroom vraagt om meer transformatorhuisjes. Met netbeheerders en bewoners gaan we kijken hoe we die op een goede manier kunnen inpassen in de openbare ruimte. Waar mogelijk versnellen we de procedures hiervoor.

Groene gemeente

- We maken vergroening van de buurt tot speerpunt. Groen in de buurt is gezond, goed voor de biodiversiteit, belangrijk voor het verlagen van de gevoelstemperatuur én groen maakt het makkelijker om elkaar te ontmoeten.
- De armste wijken zijn vaak de warmste wijken door het ontbreken van groen in de buurt. Hier geven we voorrang aan de zogeheten regel 3-30-300. Dit houdt in dat je vanuit je raam thuis of op werk minstens drie volwassen bomen ziet, de buitenlucht met minstens 30 procent is bedekt met een bladerdak en er binnen 300 meter van huis of werk een park of plantsoen aanwezig is.

Groen zichtbaar maken

Leiden laat bewoners zien hoeveel groen er jaarlijks in de stad bij komt. Met de Groene Kanskaart maakt de gemeente zichtbaar en meetbaar dat je binnen de stad nieuwe woningen kunt bouwen én meer groen kunt toevoegen.

- Er komt meer ruimte voor klimaatadaptatie: we leggen meer wadi's en ondergrondse regenwateropvang aan en we ontkoppelen de hemelwateropvang van het riool.
- De subsidies voor inwoners die hun tuin en dak vergroenen, blijven en waar mogelijk breiden we die uit. Mensen die we niet kunnen overtuigen, zullen we overhalen tot actie door bijvoorbeeld een verordening voor het afkoppelen van regenwater.
- Samen met waterschappen nemen we maatregelen voor klimaatadaptatie, zoals voldoende berging van regenwater. Dit betalen we uit de rioolheffing. Dat kost een paar euro per jaar extra en voorkomt dat we straks meer betalen aan klimaatschade.
- Bij binnenstedelijk bouwen is er ook altijd een plan voor voldoende groen, bomen en water.
- We gaan 10 procent van de stenen op straat en stoep vervangen door groen. Dat kan bijvoorbeeld door van een tweebaansweg een eenbaansweg te maken.
- We gaan de meest versteende straten het eerst vergroenen.
- Nieuwe of te vervangen parkeerplaatsen leggen we aan met grasbeton.
- Nieuwbouw komt bij ons zoveel mogelijk binnen de bestaande bebouwde kom. Daarbij leggen we ook nieuw groen aan.

Leefbare buurten en kernen

- We zetten hoe dan ook door met zero-emissie-zones in de binnenstad en hebben daarbij oog voor mkb'ers die in de knel dreigen te komen.
- We investeren in onze omgevingsdienst. Die kan meer gaan controleren, opsporen en

handhaven op onder meer PFAS en andere zeer zorgwekkende stoffen.

- We breiden meetnetwerken voor luchtkwaliteit uit om meer inzicht te krijgen in luchtvervuiling, met name rondom industriële gebieden, en om gerichte maatregelen te kunnen nemen.
- We gaan bodemverontreiniging actief tegen met opsporing en sanering van vervuilde bodems.
- De gemeente stelt een verbod in op het gebruik van PFAS en andere zeer zorgwekkende stoffen in gemeentelijke infrastructuurprojecten, zoals wegenbouw en waterbeheer.
- We monitoren en beschermen de waterkwaliteit. Met waterschappen controleren we meer op afvalstromen en lozingen in het oppervlakte- en grondwater.
- In dichtbevolkte steden en wijken zorgt houtstook (houtkachels en vuurkorven) voor overlast en aantoonbare gezondheidsschade. Daarom gaan we mensen er actief op wijzen wat de gevolgen zijn van een vuurtje stoken voor de buurt. De stookwijzer wordt leidend (zoals in Amersfoort) en kan het voorkomen dat we in steden of wijken de houtstook verbieden (zoals in Utrecht).
- We beschermen onze inwoners tegen landbouwgif. We benutten de mogelijkheden van de Omgevingswet om teelten waarbij veel pesticiden worden gebruikt te verbieden en bufferzones in te stellen rond woningen, scholen en natuurgebieden waar geen pesticiden mogen worden gebruikt.

Veilig en gezond vervoer

- We hanteren in onze plannen voor ruimtelijke ordening het zogeheten STOMP-principe: stappen, trappen, openbaar vervoer, mobiliteit as a service en privé-auto. Ofwel: we geven eerst voorrang aan de voetganger, dan de fiets, het ov, taxi en deelauto en als laatste de privé-auto.

- Openbaar vervoer is een belangrijke publieke voorziening. We zetten ons – samen met de provincies - in voor betaalbaar en frequent ov. Ook zorgen we ervoor dat alle wijken en dorpen met het ov bereikbaar zijn.
- Steden bereiden we voor op minder auto's. Bij nieuwbouw hanteren we een lagere parkeernorm.

- We gaan onze parkeertarieven voor bezoekers aanpassen. Dit stimuleert om andere vormen van vervoer te gaan zoeken. Het geldt dat we hiermee ophalen, stoppen we in betere bereikbaarheid met alternatieven.

Texelvignet

Parkeren voor bezoekers kan een extra inkomstenbron zijn voor gemeenten. Zo kent Texel een Texelvignet waarvoor je als bezoeker een keer betaalt. (30 euro per jaar / 20 euro per week / 10 euro per dag).

- We willen de auto buiten het stads- of dorpscentrum houden. Daarom komen er meer parkeerplaatsen aan de rand van de stad waar je ook kunt overstappen op bijvoorbeeld leenfietsen en bussen die naar het centrum rijden. Dit zijn de zogeheten mobiliteitshubs.
- Er komen meer laadpalen in de openbare ruimte. Dit kan in samenspraak met de bewoners, zoals in Ede.
- Tankstations waar de huidige eigenaar stopt, krijgen een andere bestemming.
- Tankstations die hun vergunning willen verlengen, kunnen dat mits er oplaadpalen en snelladers worden bijgeplaatst.
- Er komen aparte rijbanen voor elektrische auto's (zoals ook busbanen bestaan). Dit stimuleert elektrisch rijden en gaat fijnstof tegen. Het betekent niet dat er meer rijbanen komen.
- We willen de verkeersveiligheid verbeteren. We zorgen er daarom voor dat waar dat nodig is de maximumsnelheid omlaaggaat en dat ook andere maatregelen worden genomen die het verkeer voor fietsers en voetgangers veiliger maken.

Groene en duurzame bedrijvigheid

- Om netcongestie tegen te gaan, stimuleren we bedrijven om samen te werken in energiehubs. Daarbij stemmen de bedrijven vraag en aanbod van stroom op elkaar af en wekken zij zelf zoveel mogelijk stroom op. Ze slaan die ook zoveel mogelijk zelf op.

Energiehub

In Tiel was behoefte aan uitbreiding van het bedrijvenpark Medel. Overbelasting van het stroomnet dreigde dit onmogelijk te maken. Daarom kozen gemeente, netbeheerder en ondernemers voor een zelfvoorzienende energiehub. Er is wel een netaansluiting, maar er mag geen vermogen worden geleverd of teruggeleverd. Alle stroom op de uitbreiding wordt lokaal opgewekt, verbruikt, opgeslagen en uitgewisseld. Zo is schaarste een katalysator van vernieuwing.

- We gaan naar compacte winkelgebieden in de oude stadscentra. Vrijkomende winkels aan de randen bouwen we om tot woningen, zoals in Zutphen is gebeurd.

- Met ondernemers maken we plannen om de detailhandel te concentreren in een kernwinkelgebied.
- De inrichting van het kernwinkelgebied is groen en daarmee aantrekkelijk voor bezoekers.
- We maken afspraken met ondernemers om een veelzijdig aanbod van winkels te krijgen (niet alleen belwinkels).
- We beperken het aantal koopzondagen niet.
- We stimuleren bedrijvigheid die werk maakt van de toekomst: we geven voorrang aan de komst van nieuwe bedrijven die versneld afaan van fossiele energie.
- Met ondernemers(organisaties) maken we nog deze periode een plan over hoe zij afscheid nemen van fossiele brandstof.
- We werken nauw samen met bedrijfsleven, onderwijs en andere overheidsinstellingen aan de werkgelegenheid van de toekomst (zie ook hoofdstuk 2).
- De openbare ruimte is van ons allemaal en niet van de vervuilers. Om de commercialisering op straat een halt toe te roepen, staan we reclame voor zaken als gokken, vliegen en fossiele industrieën niet meer toe op de openbare weg.
- De verkoop van vuurwerk is nu nog toegestaan. We zijn tegen het afsteken van vuurwerk, omdat dit slecht is voor de luchtkwaliteit en het mens en dier overlast en gezondheidsschade oplevert. Daarom denken we na over alternatieven zoals een centrale vuurwerk- of lichtshow. Een verbod op vuurwerk kan in de hele gemeente worden toegepast of op plekken waar de veiligheid of de gezondheid van kwetsbare groepen in het geding is.
- We stimuleren maatschappelijk ondernemerschap. We bevorderen nieuwe coöperaties voor bijvoorbeeld taxivervoer en bezorgdiensten als alternatief voor grote commerciële platforms.
- We gaan langdurige leegstand van winkel- en bedrijfspanden tegen met een leegstandverordening. Zo houden we de leefbaarheid op peil.

Hergebruik grondstoffen

- Van woningbouw tot winkelvestigingsbeleid, op alle terreinen waar we als gemeente invloed op hebben zetten we ons in voor een zuinig gebruik van grondstoffen. De grondstoffen die we gebruiken, mogen niet verloren gaan in de vorm van afval en vervuiling. We spannen ons in om zo snel mogelijk te voldoen aan de Europese doelstellingen van 60 procent recycling van huishoudelijk afval in 2030 en 65 procent in 2035. We verbeteren de gescheiden inzameling van onder meer groente-, fruit- en tuinafval, papier, metaal, plastic, glas, elektronische apparatuur, textiel, luiers en gevaarlijke afvalstoffen.
- Zo nodig voeren we *diftar* in, waarbij huishoudens een lagere afvalstoffenheffing betalen naarmate ze minder ongescheiden restafval aanbieden.
- Ook bedrijven moeten hun afval scheiden. We scherpen het toezicht aan.
- We breiden als gemeente het circulair inkopen uit. Of het nu gaat om computers of sporthallen, we hanteren circulariteitscriteria bij de aanschaf. Daarmee ondersteunen we de circulaire koplopers in het bedrijfsleven en verkleinen we onze milieuoetadruk.

- We werken aan circulaire ambachtscentra die de functie van milieustraat, kringloopwinkel en reparatiewerkplaats combineren. Zo bevorderen we dat afgedankte spullen niet in de afvalverbrandingsoven belanden, maar worden hergebruikt.

Landelijke gebieden

- De kwaliteit van het landschap gaan we verbeteren. In de buitengebieden gaan we daarom heggen, beken en houtwallen herstellen. We gaan uit van inheemse soorten heggen en variëren hierin.
- In landelijke gebieden is het slecht gesteld met biodiversiteit. Dat geldt met name voor de situatie op akkers en in weilanden. Recent onderzoek toont aan dat tuinen en natuurgebieden belangrijk zijn om bestuivers als bijen en hommels in boerenland te laten overleven. Daarom stimuleren we boeren om akkerranden in te zaaien met bloemen. Ook stimuleren we bloemrijke bermen langs de weg en kleine perken bij kruispunten in het landelijk gebied.
- Het waterpeil kan op veel plekken omhoog. Dit is beter voor het klimaat en de natuur en voorkomt verdere bodemdaling en funderingsschade. Dat doen we in overleg met waterschap en boeren.
- Recreatie staan we toe mits het niet ten koste gaat van natuur.
- Met boeren werken we aan meer wandelroutes die (deels) over het land lopen. Daarmee draagt de boer bij aan het beheer van de omgeving en kan hij of zij bijvoorbeeld extra omzet behalen met de verkoop van lokale producten. Met de boer maken we goede afspraken zoals het niet toelaten van honden. (Zie de klompenpaden in Utrecht en Gelderland).
- Kamperen bij de biologische boer wordt vaker mogelijk om bij te verdienen.
- We kijken naar meer zon-op-land: er zijn mooie manieren om akkers en grasland te combineren met zonnepanelen.
- Biomassacentrales gaan we tegen.
- Veel kleine gemeenten hebben verouderde bedrijventerreinen aan de rand. Deze terreinen zijn onaantrekkelijk voor ondernemers en inwoners en vormen risico's voor ondermijning bovendien. Deze terreinen vergroenen (zowel in termen van bomen als in termen van groene energie) en ontsluiten voor openbaar vervoer maakt ze weer aantrekkelijk voor (startende) ondernemers en lokale activiteit.

